

مفهوم کیفیت در سیستم آموزش: مطالعه کیفی

منصوره تقوی نیا^{۱*}، زهره سهرابی^۲

۱. دانشجوی دکتری آموزش پزشکی، دانشکده پزشکی، گروه آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

۲. دکتری مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، دانشیار، گروه آموزش پزشکی، مرکز تحقیقات آموزش پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

• دریافت مقاله: ۹۴/۵/۱۵

• پذیرش مقاله: ۹۴/۷/۲۶

کیفیت در تمام طول تاریخ هدف و تقاضای همیشگی انسان بوده‌است. تلاش‌های فراوانی برای ارائه یک مفهوم صریح و شفاف از کیفیت شده‌است. سازمان جهانی استاندارد، کیفیت را مجموعه ویژگی‌ها و خصوصیات یک فرآورده یا خدمتی که بیانگر توانایی آن در برآوردن خواسته‌ها باشد تعریف کرده‌است (۱). یکی از مسائل مطرح شده در سال‌های اخیر در آموزش پزشکی، افت کیفیت آموزش پزشکی است. امیراسماعیلی و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه‌ی کیفی چالش‌های آموزش پزشکی عمومی در ایران، کیفیت پایین آموزش را در نتایج خود گزارش کرده‌اند (۲). مطرح بودن افت کیفیت در آموزش پزشکی ضرورت توجه به ارتقاء کیفیت را اعلام می‌کند. سؤال مطالعه این است که آیا مدیران آموزشی که وظیفه تصمیم‌گیری، هدایت و کنترل برنامه‌ها را به عهده دارند با مفهوم کیفیت در آموزش آشنا هستند؟ این مطالعه کیفی و به روش تحلیل محتوا با هدف کسب اطلاع از درک مدیران آموزشی از چیستی مفهوم کیفیت در سیستم آموزش، در دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران انجام شد. طی بررسی متونی که انجام شد به نظر رسید در خصوص تبیین

مفهوم کیفیت از دیدگاه افراد به ویژه در دانشگاه مطالعه خاصی انجام نشده و اکثر مطالعات برای بررسی و تعیین عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت است (۶-۴) انجام مطالعه کیفی در موارد نبود دانش کافی در ارتباط با هر موضوع برای دستیابی به هدف مورد نظر کفایت بیش‌تری خواهد داشت زیرا تحقیق کیفی بر روی تجربیات افراد تأکید دارد و دیدگاه افراد را بررسی می‌کند. برای انتخاب شرکت‌کنندگان از نمونه‌گیری مبتنی بر هدف (purposeful sampling) استفاده شد تا از تجربیات افراد کلیدی استفاده شود و با توجه به هدف مطالعه مدیران آموزشی گروه‌های آموزشی برای مصاحبه در این پژوهش انتخاب شدند. جمع‌آوری اطلاعات با مصاحبه نیمه ساختار یافته صورت گرفت. بدین صورت که مصاحبه‌ها بصورت انفرادی انجام شد. راهنمای مصاحبه که شامل مقدمه‌ی مصاحبه و سؤال بازبود (کیفیت در سیستم آموزشی چیست؟) و سؤالات دیگری که با توجه به صحبت‌های انجام شده بین مصاحبه‌گر و شرکت‌کننده مطرح می‌شد. در اختیار هر فرد قرار گرفت. ۴ نفر از مدیران آموزشی (۲ نفر علوم پایه و ۲ نفر بالینی)، دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران در سال

۹۳ تا اشباع داده‌ها (data saturation)، در این مصاحبه شرکت کردند. ملاحظات اخلاقی پژوهش از جمله کسب مجوز لازم برای انجام پژوهش، رضایت آگاهانه توسط شرکت‌کنندگان که شامل هدف مطالعه، مدت زمان مصاحبه، شرایط استفاده از متن مصاحبه و استفاده از کد به جای نام افراد برای رعایت اصول محرمانگی مشخصات شرکت‌کنندگان، بطور کامل لحاظ شد. محتوای مصاحبه‌های انجام شده، با کسب اجازه از مشارکت‌کنندگان ضبط و در اسرع وقت نسخه برداری شد. در مرحله بعد، متن‌ها بصورت جملات کوتاه معنی دار (meaningful units) تفکیک و هر یک از خطوط شماره گذاری گردید و پس از کسب تأیید محتوای مکتوب مصاحبه‌های انجام شده توسط هر یک از شرکت‌کنندگان (member-check)، کدهای اولیه (جملات یا مفاهیم اصلی) استخراج و در نهایت تم‌ها استخراج گردید. به منظور اطمینان از صحت و استحکام داده‌ها که به نوعی مشابه روایی و پایایی در مطالعات کمی می‌باشد، متن مکتوب مصاحبه در اختیار اساتید صاحب‌نظر (peer-check) قرار گرفت تا تفاوت یا تشابه مفاهیم استخراجی آن‌ها با مفاهیم استخراج شده توسط پژوهشگر مشخص شود. از تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه با مدیران آموزشی درباره‌ی چیستی مفهوم کیفیت در آموزش در کل ۷ تم استخراج شد که شامل: عملکرد اعضای هیئت علمی، وجود کوریکولوم، وجود برنامه مدون برای اجرای کوریکولوم، فراگیر با انگیزه، ارائه خدمات مورد رضایت مشتری، وجود نیروی انسانی مجرب و متخصص و انجام ارزیابی درونی بود. به نقل از هداوند، مفهوم کیفیت در سیستم آموزشی از نظر آلکین، عملکرد فراگیر، تدریس مدرسان و تخصیص منابع است و از نظر عمادزاده هر عاملی که در ارائه خدمات آموزشی دخالت دارند، جزئی از مفهوم کیفیت در سیستم آموزش است (۳). که چنانچه معادل سازی شود شاید انگیزه فراگیر و عملکرد هیئت علمی را مشابه دو مفهوم عملکرد فراگیر و تدریس مدرسان در نظر گرفت اما در کل مفاهیم ذکر شده به نقل از هداوند شباهتی به یافته‌های این

مطالعه ندارد اما همه تم‌های استخراج شده این مطالعه در تعریف عمادزاده از مفهوم کیفیت در سیستم آموزش قرار می‌گیرد. در یافته‌های مطالعه سبحانی نژاد و همکار (۱۳۸۷) مفاهیم مختلفی از کیفیت سیستم آموزشی استخراج شده‌است. تطابق با استانداردهای از قبل تعریف شده و دستیابی به اهداف، مجموعه‌ای از اقدامات برای پاسخگویی به نیازهای معین جامعه و عرضه خدمات مورد نیاز جامعه (۱) در این مطالعه نیز شاید فقط پاسخگویی به نیازهای معین جامعه و عرضه خدمات مورد نیاز جامعه را با مفهوم ارائه خدمات مورد رضایت مشتری در این مطالعه مشابه فرض کرد و سایر مفاهیم شباهتی به مفاهیم یافت شده در این مطالعه ندارد. شهرکی پور در مطالعه خود (۱۳۹۱) تجهیز کلاس‌ها به تکنولوژی نوین، انجام پژوهش، تغییر محتوای آموزشی، تدریس استادان و توسعه حرفه‌ای آنان را عوامل مؤثر در افزایش کیفیت در دوره‌ی کارشناسی ارشد گزارش کرده‌است (۴) در این مطالعه فقط تدریس استادان را می‌توان با تأمل معادل با عملکرد هیئت علمی فرض کرد زیرا عملکرد استادان و هیئت علمی فقط در تدریس خلاصه نمی‌شود. چپمن (Chapmana) و همکاران (۲۰۰۵) در مطالعه خود به توسعه استانداردهای جدید آموزشی، بهبود محتوای کتاب‌های درسی، برگزاری آموزش‌های قبل از خدمت برای مدرسين، بهبود حقوق مدرسين، ایجاد سیستم‌های ارزیابی و نظارت، توجه به مدیریت کلاس، فراهم کردن امکانات و فضای آموزشی، بهبود محیط یادگیری و ارزشیابی نتایج یادگیری در ارتباط با بهبود کیفیت دست یافته‌اند (۵) در این مطالعه ایجاد سیستم ارزیابی و نظارت را می‌توان مشابه تم ارزیابی درونی در این مطالعه فرض کرد. خاشعی نیز در پایان نامه خود که دیدگاه اساتید و دانشجویان را در ارتباط با عوامل بهبود کیفیت مورد بررسی قرار داده بود انگیزه دانشجویان به تحصیل را بیشترین درصد از نظر هر دو گروه اعلام کرده است (۶) که دقیقاً معادل با تم انگیزه فراگیر در این مطالعه است. بازرگان، کیفیت آموزش عالی را درون‌داد، فرایند، برونداد و پیامدهای سیستم آموزشی که با توجه به

به صورت هدفمند برای مدیران آموزشی و سایر نیروی انسانی دانشگاه برگزار شود تا مسئولین و مدیران آموزشی با توجه به رسالت و اهداف دانشگاه، دانشکده و گروه‌های آموزشی، الگو یا الگوهایی را برای اجرا و ارتقاء کیفیت بکار بگیرند. همچنین با انجام اقدام پژوهی، نواقص، کاستی‌ها و مشکلات موجود در سیستم آموزشی کشف شود و با برنامه‌ریزی دقیق برای ارتقاء کیفیت دانشکده پزشکی تلاش شود.

References:

1. Sobhaninezhad M, Afshar A. The nature and quality of higher education survey In order to identify challenges and design of innovative solutions. Daneshgah-E-Eslami. 2009;12(4): 65-82. [In Persian]
2. Amiresmaeili M, NikoeiMoghadam M, Mosazadeh M, Pahlavan E. Challenges of General Practice Education in Iran: A Qualitative Study. J Strides Dev Med Educ. 2012;9(2):131-18. [In Persian]
3. Hadavand S. Validation, Education Quality Control Tools. Tadbir. 2009;20(204): 57-62. [In Persian]
4. Shahraki Pour H. Factors affecting to increase the educational quality of postgraduate Azad University courses Faculty of Educational Sciences (Roodehen branch case study). Res Curriculum Planning. 2012; 2(7): 118-24. [In Persian]
5. Chapmana D, Weidmanb J, Cohenc M, Mercer M. The search for quality: A five country study of national strategies to improve educational quality in Central Asia. Int J Educ Dev. 2005; 25(5): 514-30.
6. Khashei M. (dissertation). A comparative study between Teachers and students in connection with the increase of the quality of education. Kerman: Shahid Bahonar University of Kerman; 1999: 201. [In Persian]